

7) Игошев Т. Е. Типология личности и мотивация преступного поведения / Т. Е. Игошев. – Горький, 1974. – 168 с.

Надійшла до редколегії 12.05.2011

ШЕВЧУК Т. А. КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СУТЕНЕРСТВА ИЛИ ВОВЛЕЧЕНИЯ ЛИЦА В ЗАНЯТИЕ ПРОСТИТУЦИЕЙ

Рассмотрена криминологическая характеристика сутенерства или вовлечения лица в занятие проституцией. Определены основные тенденции данного преступления, факторы, способствующие его совершению, а также проанализирована личность сутенера и целесообразность ее изучения в криминологическом аспекте.

SHEVCHUK T. THE CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTIC OF A PIMPING OR INVOLVEMENT OF A PERSON INTO PROSTITUTION

The criminological characteristic of a pimping or involvements of a person in prostitution are discussed. The main tendencies of such crime, factors that conduce to its committing are defined. General portrait of the pimp and expediency of studying it in criminological aspect are analyzed.

УДК [343.98:343.53](477)

К. Б. ЛЕЩУК,

ад'юнкт

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ ПРО ЗЛОЧИНИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

На основі аналізу наукової літератури та судової практики запропоновано авторське бачення особливостей порушення кримінальних справ, що вчиняються з використанням цінних паперів.

Аналіз матеріалів кримінальних справ про злочини, вчинені з використанням цінних паперів, дозволяє зробити висновок про появу нових, досить складних корисливих злочинів. Специфічність механізму таких злочинів полягає в тому, що вони можуть виглядати як адміністративні або цивільно-правові порушення. Це обумовлює суттєві особливості порушення кримінальних справ даної категорії. Прийняття рішення щодо порушення кримінальної справи насамперед залежить від змісту первинного матеріалу (результату проведеної попередньої перевірки), вміння слідчого його оцінити з точки зору ознак злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України.

За статистичними даними, до судів направляється незначна кількість кримінальних справ зазначеної категорії. На наш погляд, така ситуація обумовлена кількома чинниками. Одним із них є неадекватність рішень у стадії порушення кримінальної справи, в основі яких лежать помилки під час збирання, аналізу та оцінювання фактичних даних. Саме цей аспект і становить предмет даної статті.

Порушення кримінальної справи розглядається вченими насамперед як окрема початкова стадія кримінального процесу [1, с. 154]. До її складу входять такі дії правомочних органів і

посадових осіб: а) прийняття інформації (повідомлень) про злочин, її оформлення і реєстрація; б) розгляд цієї інформації і в разі необхідності проведення перевірки фактичних даних про ознаки злочину; в) прийняття відповідно до закону рішення про початок провадження у справі або про відмову в порушенні кримінальної справи чи про направлення заяви (повідомлення) про злочин за підслідністю або за підсудністю [2, с. 134]. До складу стадії порушення кримінальної справи включають також прийняття в разі необхідності заходів щодо запобігання або припинення злочину і закріплення його слідів, та деякі інші види діяльності. Наприклад, Н. В. Жогін та Ф. Н. Фаткуллін зазначали, що поняття порушення кримінальної справи має декілька змістових значень: а) кримінально-процесуальний інститут; б) етап (стадія) кримінального процесу; в) окремий процесуальний акт [3, с. 7].

Питання оцінювання первинного матеріалу повинні знаходити відбиття в методиках розслідування економічних злочинів. На це цілком обґрунтовано вказує В. В. Тищенко, відзначаючи, що на стадії порушення кримінальної справи можна лише ймовірно оцінювати доказове значення одержаної інформації, оскільки вона ще не перевірена і не підтверджена процесуально,

а тому не має поки статусу доказу. Однак таке попереднє оцінювання необхідно провадити, тому що воно обумовлює прийняття рішення про порушення кримінальної справи, а потім – про процесуальні засоби перевірки і фіксації інформації, що надійшла [4, с. 235]. Розгляд цієї діяльності має суттєве криміналістичне значення ще й тому, що її результати безпосередньо впливають на умови (ситуації), в яких буде вестися досудове слідство. У справах про злочини, які вчиняються з використанням цінних паперів, це виявляється особливо яскраво.

Так, на стадії порушення кримінальної справи практично неможливо правильно визначити характер діяння з цінними паперами: є таке діяння розкраданням чужого майна чи цивільно-правовим деліктом (невиконанням зобов'язань за тією або іншою угодою, що заподіяли збиток контрагентів). Тому, щоб виявити ознаки злочину, достатні для порушення кримінальної справи, необхідно встановити ще й ознаки суб'єктивної сторони злочину. Цієї ж точки зору дотримуються й деякі інші дослідники, котрі відзначають, що при виявленні злочину у сфері обігу цінних паперів необхідно встановлювати не тільки ознаки, що характеризують об'єкт і об'єктивну сторону злочину, але й суб'єктивну сторону, оскільки тільки пізнавши намір, можна розмежувати цивільно-правовий делікт та економічний злочин.

Аналіз слідчо-судової практики свідчить, що при виявленні злочинів у сфері обігу цінних паперів у практичних працівників виникають складнощі, викликані насамперед несвоєчасним поданням заяв фірмами, проти яких учинено злочинні дії. Це відбувається через те, що потерпілі довідуються про вчинений щодо них злочин, як правило, тільки через певний проміжок часу (від декількох днів до місяця). Після цього потерпілі звичайно починають вживати самостійних заходів щодо розшуку злочинців і лише тоді, коли переконуються, що бажаного результату не досягли, звертаються за допомогою до правоохоронних органів. За цей час злочинці встигають збути товарно-матеріальні цінності, яким вони заволоділи з використанням цінних паперів, і приховати докази. Створює певні труднощі й відсутність у первинній інформації достовірних даних про учасників злочину. У багатьох випадках потерпілі не тільки не можуть словесно описати злочинців, з якими контактували при укладенні ділових угод, але й не мають належних даних про документи партнерів, що засвідчують їх особу, реєстраційних документів їх фірми, а також банківських реквізитів, хоча в них дуже часто можна виявити ознаки підроблення. Крім

того, іноді керівники фірм, що стали жертвою злочинців, не бажають надавати розголосу напрямку своєї фінансової й господарської діяльності (багато фірм не документують усю свою діяльність, тому бояться звертатися до правоохоронних органів, щоб не піддати розголосу свою нелегальну діяльність і не зазнати ще більших втрат).

Первинна інформація про злочин одержується, як правило, в результаті певних оперативно-розшукових дій. Загальна схема оперативно-розшукових заходів, спрямованих на виявлення злочинів із використанням цінних паперів, виглядає таким чином:

1) опитування: заявника (заявників) про факт вчиненого щодо нього (них) діяння з ознаками шахрайства; людей, що мали або мають ділові відносини з особою, зазначеною як заявник (заявники), можливий підозрюваний, або щодо якого є інформація з інших джерел (від інформаторів тощо) про його причетність до вчинення діяння, що має ознаки злочину;

2) дослідження документів, що залишилися в заявника (заявників) від передбачуваного злочинця;

3) одержання довідкової інформації (у професійних учасників ринку цінних паперів, що є контрагентами особи, щодо якої є інформація про її причетність до вчинення діяння з ознаками злочину; у різних фахівців з цінних паперів і ринку цінних паперів; у регіональних відділеннях комісії з ринку цінних паперів про характер ситуації на ринку цінних паперів до й після вчинення злочину; у територіальних податкових органах про реєстрацію юридичної особи або індивідуального підприємця, від імені якого або під виглядом якого діяла особа, причетна до вчинення діяння з ознаками злочину пов'язаного з використанням цінних паперів);

4) встановлення особи, яка за наявною інформацією причетна до вчинення діяння з ознаками злочину, пов'язаного з використанням цінних паперів;

5) спостереження за встановленою особою;

6) обстеження приміщень і транспортних засобів зазначеної особи з метою виявлення документів, що свідчать про вчинення нею злочинних дій, і їх дослідження;

7) опитування особи, щодо якої проведенням вищезазначених оперативно-розшукових заходів була зібрана достатня кількість інформації, що дозволяє на даному етапі зробити висновок про високий ступінь імовірності вчинення даною особою злочину у сфері обігу цінних паперів.

При проведенні зазначених заходів, як свідчить практика, необхідно докласти всіх зусиль

до того, щоб, з одного боку, зібрати максимальну кількість інформації про досліджувану подію (відомостей, що стосуються ознак об'єкта, об'єктивної й суб'єктивної сторони злочину), а з іншого боку – не насторожити особу, яка перевіряється на причетність до вчинення діяння з ознаками економічного злочину. Це необхідно для запобігання вчиненню даною особою дій з протидії виявленню і розслідуванню виявленого злочину у сфері обігу цінних паперів.

У ході опитування заявника (заявників) про факт учиненого щодо нього (них) діяння з ознаками злочину варто докладно з'ясовувати, коли і за яких обставин були вчинені відповідні дії з цінними паперами. З'ясовуються також ділові контакти особи, зазначеної заявником (заявниками) як можливий злочинець. Надалі у громадян, що не є заявниками, але що мали або мають ділові відносини з особою, можливо причетною до вчинення злочину, з'ясовуються відомі їм дані про цю особу, її поведінку, спосіб життя, манеру спілкування, ведення бізнесу, ділову репутацію тощо. Для встановлення таких даних доцільно також використовувати можливості пошукових та оперативно-довідкових обліків.

При проведенні дослідження документів, що залишилися в заявника від можливого злочинця (це можуть бути платіжні доручення, витяги з реєстру акціонерів, різні договори тощо) оперативним працівникам варто звертати увагу на ознаки, що свідчать про можливе їх підроблення (по можливості визначати ймовірний спосіб підроблення, які засоби й навички для цього необхідні). При дослідженні договорів варто уважно вивчати їх умови (нерідко явно укладені через обіцянку одержання занадто високих прибутків у дуже короткий термін, відсутність істотних умов договору), реквізити документів, за яким проводиться перевірка реальності контрагента. Потрібно встановити, зокрема, чи існує взагалі така юридична особа або індивідуальний підприємець, зазначені як сторона у договорі, чи зареєстровані вони у встановленому законом порядку. Не буде зайвим з'ясувати зазначені питання шляхом консультування з відповідними фахівцями в галузі цінних паперів. У ході дослідження документів потрібно враховувати можливість виявлення на них слідів пальців рук можливого шахрая (тому поводитися з ними необхідно досить обережно).

Пошук інформації звичайно спрямований на з'ясування наступних типових питань:

– яка ситуація на ринку цінних паперів до й після вчинення дій з ознаками злочину з використанням цінних паперів;

– чи сприяла чим-небудь ситуація на ринку цінних паперів учиненню конкретного діяння;

– які наслідки вчинення даного діяння;

– чи можуть узагалі дії особи, щодо якої є дані про її причетність до вчинення даного діяння, розглядатися як несумлінні або злочинні (чи вони не виходять за межі цивільно-правових відносин);

– чи не могли бути допущені певною особою помилки чи прорахунки в господарській діяльності й чи могли вони бути допущені сумлінною особою з достатнім досвідом зайняття господарською діяльністю;

– чи зареєстрована дана особа належним чином;

– чи зареєстровано належним чином юридичну особу, від імені якої діяли злочинці;

– чи є законні повноваження діяти від імені даної юридичної особи (необхідне доручення), чи вона може діяти без доручення, тому що є керівником цієї юридичної особи і є наказ про її призначення на цю посаду;

– чи є в даної юридичної особи реальна економічна база для виконання зобов'язань за укладеними угодами;

– чи є ліцензії на вчинення тих або інших ліцензованих видів діяльності.

За допомогою опису зовнішності підозрюваної особи проводиться пошук та ототожнення суб'єкта, що ймовірно вчинив діяння з ознаками злочину на ринку цінних паперів. Це дозволяє встановити за даною особою спостереження для відстеження всіх її дій, пересувань, контактів і зв'язків і надалі вирішувати питання про її причетність або непричетність до вчиненого діяння. Крім того, спостереження може бути використане для вибору моменту затримання (наприклад при вчиненні нового епізоду протиправних дій).

При одержанні в ході вищезазначених оперативно-розшукових заходів даних, які містять ознаки злочину на ринку цінних паперів та інформацію про причетність до нього певної особи, доцільним є обстеження приміщень, використовуваних для ведення підприємницької діяльності та проживання, а також належних їй транспортних засобів. Мета таких обстежень полягає у відшуканні документів (бухгалтерських, установчих документів, різних договорів, ділового листування, паспортів, платіжних доручень, передатних розпоряджень, доручень), які можуть бути джерелами доказів. Такі документи можуть містити ознаки фіктивності договорів (недотримання форми договору, відсутність якої-небудь істотної умови, нереальна вигідність – обіцянка контрагентові надприбутку при мінімумі

вкладень тощо). При попередніх дослідженнях таких документів потрібно не допускати їх ушкодження, залишення на них яких-небудь позначок тощо.

Доцільність опитування особи, щодо якої була зібрана інформація про вчинення нею діяння з ознаками злочину з використанням цінних паперів, з'ясується оперативними працівниками в кожному конкретному випадку залежно від установлених особливостей її особистості й повноти зібраної інформації. Якщо існує висока ймовірність того, що дана особа після проведення опитування почне протидіяти розслідуванню, доцільно не проводити опитування, а, максимально використовуючи

фактор раптовості, провести затримання даної особи як підозрюваного, порушити кримінальну справу й провести вже в рамках кримінальної справи допит цієї особи.

На підставі викладеного можна зробити **висновок**, що особливості порушення кримінальної справи про злочини, вчинені з використанням цінних паперів, визначаються механізмом цих злочинів. Схожість цих злочинів на адміністративні або цивільні (господарські) правопорушення вимагає проведення низки оперативно-розшукових та інших перевірочних заходів, від результативності яких залежить обґрунтованість порушення кримінальної справи і забезпечення її судової перспективи.

Список використаної літератури

1. Басков В. И. Возбуждение уголовного дела / В. И. Басков, К. Ф. Гуценко // Уголовный процесс : учеб. для студ. юрид. вузов и фак. – М. : Зерцало ; ТЕИС, 1996. – 509 с.
2. Учебник уголовного процесса / под ред. А. С. Кобликова. – М. : СПАРК, 1995. – 382 с.
3. Жогин Н. В. Возбуждение уголовного дела / Н. В. Жогин, Ф. Н. Фаткуллин. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1961. – 206 с.
4. Тищенко В. В. Корыстно-насильственные преступления: криминалистический анализ : монография / В. В. Тищенко. – Одесса : Юрид. лит., 2002. – 360 с.

Надійшла до редколегії 22.04.2011

ЛЕЩУК К. Б. ОСОБЕННОСТИ ВОЗБУЖДЕНИЯ УГОЛОВНЫХ ДЕЛ ПО ПРЕСТУПЛЕНИЯМ, КОТОРЫЕ СОВЕРШАЮТСЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЦЕННЫХ БУМАГ

На основе анализа научной литературы и судебной практики предложено авторское видение особенностей возбуждения уголовных дел, которые совершаются с использованием ценных бумаг.

LESHCHUK K. THE FEATURES OF CRIMINAL CASES ON CRIMES COMMITTED WITH THE USE OF SECURITIES

Based on the analysis of scientific literature and judicial practice author's vision of the features of criminal cases committed with the use of securities is suggested.

УДК [343.98:343.71](477)

М. О. ПОЄДІНЦЕВА,

ад'юнкт

Харківського національного університету внутрішніх справ

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ТА ПРИХОВУВАННЯ КРАДІЖОК У ПАСАЖИРІВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Визначено та розкрито зміст структурних елементів способу крадіжок у пасажирів залізничного транспорту; визначено види крадіжок у пасажирів залізничного транспорту за способами їх учинення; встановлено взаємозв'язок способу крадіжок у пасажирів залізничного транспорту з іншими елементами криміналістичної характеристики злочинів даного виду.

У криміналістичній характеристиці крадіжок у пасажирів залізничного транспорту основним структурним елементом є спосіб їх учинення. При цьому він розглядається не тільки як спосіб учинення злочину, який полягає в незаконному заволодінні особистим майном пасажирів, але й як спосіб приховування та прихову-

вання злочину. Такий підхід до поняття способу вчинення злочину без порушення сутності його кримінально-правового поняття дозволяє включати до його складу елементи, які найбільш повно відображають механізм злочину [1]. Визначення способу вчинення крадіжок у пасажирів залізничного транспорту посідають особливе